

Wilhelm Salomon Calvi (1890-1941)

Yer bilimci/Jeolog Wilhelm Salomon Calvi, 15 Şubat 1868'de fabrikatör Adolf Salomon ile Hulda Potocky-Nelken'in oğulları olarak Berlin'de dünyaya gelmiştir. Salomon Calvi Züriç, Berlin ve Leipzig'de öğrenim görmüştür. 1890'de Almanya'da hocası F. Zirkel'in yanında *Adamello Masifinin İtalya Kısımındaki Monte Aviolo'daki Jeolojik ve Petrografik Çalışmalar* konusunda doktorasını yapmıştır. Ünlü jeolog ve paleontologlardan olan İsviçreli Albert Heim, Carl Hermann Credner ile Ferdinand Zirkel'in öğrencisi olma imkânını elde etmiştir. Daha sonra Münih'te kendisini "Alpler Jeoloğu" olarak adlandıran August Rothpletz ile tanışmıştır. Bu yakınlık onun akademik araştırmalarına önemli katkı sağlamış ve Alpler bölgesi S. Calvi'nin önemli çalışma sahasını oluşturmuştur. Yahudilikten 1892'de Hristiyanlığın Katolik mezhebinin seçen S. Calvi, İtalya'da Rosalina (Rosalie) Calvi ile tanışmış ve 1893'te ilk evliliğini yaparak dört çocuğu olmuştur. Genç yaşta vefat eden eşinin soyadını alarak hayatına "Calvi" soyadı ile devam etmiştir.

S. Calvi 1893-1896 yıllarında önemli gelişim gösterdiği İtalya'nın Pavia Üniversitesinde görev yaptıktan sonra, Almanya'ya dönerek 1897'de Heidelberg'in Ruprecht-Karls Üniversitesinde asistan olarak çalışmıştır. Burada hocası Prof. Dr. H. Rosenbusch başkanlığında *"Periadristik Granitik-Tanecikli Kütlenin Daha Eski Katman Formu ve Oluşum"* isimli çalışma ile Doçent unvanını almıştır. 1901'de aynı üniversitede alanında Profesör payesi almış ve 1908'de Heidelberg Üniversitesinde Jeoloji ve Paleontoloji Kürsüsünün kurucu müdürü olmuştur. Calvi'ye yapmış olduğu önemli çalışmalar ve hizmetlerinden dolayı 1912'de "Alman Devlet Danışman" unvanı verilmiştir. Uzun zamandır görev yaptığı Heidelberg Üniversitesinde 1913'te Ordinaryüs Profesör olmaya hak kazanmıştır. Almanya'nın çeşitli üniversitelerinde kürsüsü olan S. Calvi 1916'da Heidelberg Bilimler Akademisine daimi üye olmuştur.

S. Calvi, Heidelberg'te yaşadığı süre boyunca orada termal sular ve yeraltı suları üzerine çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaları sayesinde Heidelberg'de Bergheimer Mühle bölgesinde termal su kaynağına erişmek için 14 Ağustos 1918'de yaptığı çalışmalar neticesinde 998 metre 27 derece sıcaklıkta ve yeterli güçteki kaynağa ulaşmıştır. Buranın termal havuz olması için mücadele etmiş ve özverili çalışmalarından dolayı Heidelberg kenti S. Calvi'ye onursal vatandaşlık vermiştir.

Salomon-Calvi, Heidelberg şehrinde ve üniversitesinde sağlıklı bir çalışma ortamı bulmuş ve zamanla saygı duyulan bir konuma yükselmiştir. 1918'de Fen Bilimleri ve Matematik Fakültesi dekanı seçilmiş ve bir yıl sonra da Bavyera Bilimler Akademisi muhabir üyeliğine alınmıştır. Jeoloji alanında kendini fazlasıyla ispatlayan S. Calvi 1926'da Yukarı Rhein Jeoloji Cemiyeti onursal üyesi olmuştur. Görev yaptığı üniversitesi adına dekan kimliğiyle 18 Ocak 1933'te III. Reich'in yani resmî ismi Alman İmparatorluğu olan Nasyonal Sosyalistin kuruluşu etkinliğinde konuşma yapmıştır. Bu konuşmadan üç-dört ay sonra 1933 Nisan'ında Nasyonal Sosyalistler tarafından Yahudi kökenine sahip olduğu için üniversitedeki görevlerinden el çektirilmiştir. Bir ömür emek verdiği Heidelberg Üniversitesindeki ders verme yetkisi elinden tamamen alınmıştır. S. Calvi, her ne kadar daha önce Musevilikten Katolikliğe geçmiş olsa da Hitler'in Ari ırk kapsamına girmediği için önce Ordinaryüs unvanı iptal edilmiş, daha sonra da Heidelberg onursal vatandaşlığı kaldırılmıştır.

Almanya'da 1933'te Hitler ekseninde ırkçı bir yönetim anlayışı hayat bulup ırkçılıkla binlerce meslek sahibi, eğitimci, akademisyen vb. Yahudi meslekleri ellerinden alınarak hayattan koparılırken, Türkiye'de ise Atatürk önderliğinde eğitim başta olmak üzere her alanda inkılaplar yapılmaktaydı. Eğitimin çağdaşlaşmasına verilen önem kapsamında kendisini çağdaş sisteme entegre edemeyen İstanbul Darülfünunu lağvedilerek yerine Türk gençliği için 1933 Üniversite Reformu ile İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. 1933 Üniversite Reformu ile ihtiyaç olan akademisyenler Nazilerin zulmüne uğrayan Yahudi bilim adamlarından karşılanmıştır. Ordinaryüs unvanına sahip Alman bilim adamları Türkiye'ye gelerek mülteci ya da Haymatlos olarak modern Batı tarzı eğitim sistemini Türk yükseköğretime entegre etmişlerdir. Ayrıca Türk gençlerini yetiştirerek önemli çalışmalara imza atmışlardır.

Hitler'in faşist politikaları yüzünden Alman bilim insanları "Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardım Cemiyeti"nin önemli çabalarıyla İstanbul Üniversitesi başta olmak üzere Türkiye'ye gelerek görev yapmışlardır. Bu akademisyenler sadece İstanbul'la sınırlı kalmamış, bazıları da bu kapsamda Ankara'da mülteci bilim insanı olarak görev almıştır. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji kürsüsü için Almanya'daki görevlerinden dışlanan ünlü yerbilimci W. Salomon Calvi önemli bir kazanım olmuştur. S. Calvi 1934 senesinde 66 yaşında iken Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji Enstitüsünde görev almak üzere Ankara'ya gelmiştir. Almanya olduğu gibi, Ankara'da da Jeoloji Enstitüsünün yönetimini üzerine alarak önemli çalışmalar yapmıştır. İlk zamanlar derslerini Almanca olarak vermiş ders ve yayınlarının çevirilerini Türk asistanı tarafından yapılmıştır. S. Calvi'de diğer mülteci bilim insanları gibi zamanla derslerini Türkçe vermiş ve Türkçe ders kitapları ve makaleler yayımlamıştır.

Yer bilimci S. Calvi, Y.Z.E.'de 1934-1936 eğitim öğretim yıllarında ders vermiştir. Ankara'daki görev süresinde S. Calvi'nin yardımcı hocalığını Hubert Kleinsorge isimli Alman jeolog üstlenmiştir. Jeolog Salomon-Calvi Ankara'da sadece ders vermemiş aynı zamanda genç Türk jeologların yetişmesi için emek harcamıştır. Bu kapsamda yerbilimi alanında Haydar Bağda ve Şevket Ahmet Birand gibi önemli Türk bilim insanlarının yetişmesine katkı vermiştir. Dr. Şevket Ahmet Birand, hocası S. Calvi'nin derslerini ve eserlerini tercüme ederek, bir nevi asistan gibi görev yapmıştır. Salomon-Calvi Y.Z.E.'de ilk defa öğretilen derslerin kürsülerini açarak ders müfredatının zenginleşmesini sağlamıştır.

Salomon-Calvi Türkiye'ye geldikten sonra 1934-1935 yıllarında Ankara'dan başka İstanbul'da da jeoloji dersleri vermesi istenilse de Ankara'daki yoğun çalışma programından dolayı bunu kabul edememiştir. Daha sonra da Y.Z.E.'de iki yıl görev yaptıktan sonra 1936'da Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünde daha çok saha araştırması yapması için görevlendirilmiştir. Türkiye'nin yer altındaki zenginliklerini ortaya çıkarmak ve bunlardan ülkeye katma değer kazandırmak için jeoloji kurumunun oluşturulmasını planlayan S. Calvi bu konu hakkında detaylı bir rapor yazmıştır. Bu çerçevede Anadolu'nun yer yapısı ve altındaki sıvı ve katı madenleri hakkında; *Türkiye Cumhuriyet Jeoloji Kurumu Organizasyonunun Bir Zaruret Olduğunu Gösteren Esaslar* başlıklı raporunda Anadolu'nun yer yapısından detaylıca bahsetmiştir. Jeoloji profesörü S. Calvi, yer incelemeleri için Türkiye'de araştırma ve inceleme seyahatleri yapmış ve gözlemleri sonucunda "Anadolu'da yüzlerce, belki binlerce ılıca vardır" demiştir. Yeraltındaki mineralli suların sağlıklı sular olduğunu işaret ederek, Anadolu halkının bu sulardan şifa bulması ve ülke ekonomisine katkı sunması için gerekli laboratuvar incelemelerinin yapılması için ilgili kurumlara rapor sunmuştur. Daha sonra ise bu raporunu yardımcısı H. Kleinsorge ile bilimsel mecralarda duyurmak ve dikkat çekmek için *Türkiye Maden Suları ve İlicaları Hakkında Jeolojik ve Kimyevî Tedkikler* konusunda araştırma makalesi yazmıştır. Ayrıca seramik ve fayans yapımında önemli rezervlere sahip olan Kütahya ve çevresi S. Calvi için bir araştırma sahası haline gelmiştir. Toprağın üstündeki bu maddenin seramik, fayans ve çini malzemesi olarak işlenerek ülke ekonomisine kazandırılması için çalışma yapmış ve yurt dışında Almanya'daki örneklerle kıyaslayarak tanıtılması için raporlar kaleme almıştır. İç Anadolu bölgesindeki

özellikle de Nevşehir'deki Peribacalarını fark etmiş, burayı volkanik patlamalardan bağımsız olarak değerlendirmiş ve tersiyerin pliyoseninde oluşmasının mümkün olduğunu savunmuştur.

Anadolu coğrafyasının jeolojik olarak genç ve hareketli bir yapıda olduğunu bilen S. Calvi, yer bilimci olarak deprem konusu üzerine de çalışmalar yürütmüştür. Deprem konusunda sadece akademik olarak çalışmalar yapmamış ihtiyaç duyuldukça devletin yetkili kurumlarına raporlar hazırlamıştır. Bu kapsamda kanun tasarısı niteliğindeki raporu olan *Yer Sarsıntıları Hakkında Bir Kanun Kabulüne Müteallik Layiha ve Yer Sarsıntılarından Mütevellit Zararlarını Tenkisine Ait Kanun Projesi* isimli çalışmasını 22 Ocak 1939 tarihinde hükümete sunmuştur. W. Salomon Calvi ve Dr. H. Kleinsorge, Kırşehir'de 19 Nisan 1938'de meydana gelen depremle ilgili çalışma hazırlamışlar ve bu rapor Maden Tetkik Araştırma Enstitüsü tarafından 1940'da yayımlanmıştır. W. Salomon Calvi ve yardımcısı deprem sonrası sahanın jeolojik durumu ortaya çıkarılarak yeni yerleşim yerlerinin etüt çalışması ve yapılması planlanan evlerin malzemesi konusunda ekstra raporlar sunmuşlardır. 1940'daki *Türkiye'deki Zelzelelere Dair Müteallik Etüdler* isimli çalışmasında konu hakkında önemli bilgiler aktarmıştır. *Türkiye'nin Teknotik Yapısı Konusunda Almanca Tezin Bir Hülâsası*, adlı eserinde W. Salomon-Calvi Anadolu coğrafyası için bir yer bilimci olarak şu benzetmeyi yapmıştır: "İşte görülüyor ki, tarihşinas için o kadar eski görünen bütün bu memleket, jeologlar için genç ve hâlâ tahavvül etmekte berdevamdır." Ona göre Anadolu'nun tarihçiler için çok eski bir bölge olduğunu fakat jeologlar için çok genç ve dinamik bir coğrafyaya sahip olduğunu dile getirmiştir.

Jeolog S. Calvi, Anadolu'da çok cazip bir çalışma sahası bulmuş, haftalarca süren araştırma ve inceleme gezileri ile Türkiye'deki yeraltı - yerüstündeki zenginlikleri ortaya çıkararak bunları bilimsel yayınlarla kanıtlamıştır. İleri yaşına rağmen Türkiye'de vefat edinceye kadar 37 bilimsel yayına imza atarak, birçok çalışmanın öncüsü olarak genç araştırmacılara kılavuz olmuştur. S. Calvi'nin bu çalışmaları Türkiye'deki yeraltı-yerüstü su havzaları, yer sarsıntılarına bağlı olarak depremler, petrol kaynakları ve kaplıcalar, olarak kategorize edilmiştir.

S. Calvi, mülteci bir Alman jeolog olarak 1934'te geldiği Ankara'da 15 Temmuz 1941'de vefat etmiş ve Cebeci mezarlığına defnedilmiştir. Hükümetin düzenlediği cenaze törenine öğrencileri, mesai arkadaşları, sevenleri ve hükümet yetkilileri katılarak Salomon-Calvi'ye son vazifelerini yapmışlardır.

Erkan DAĞLI

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

B.C.A., Fon: 30.18.1.2, Kutu: 69, Gömlek: 81, Sıra: 11, 14 Ekim 1936.

Sürelî Yayınlar

Ulus, "Jeolog Salomon- Calvi Öldü", 16 Temmuz 1941.

Cumhuriyet, "Ankara Ovasında Yerin Altında Bol Su Vardır", 15 Mayıs 1936.

Telif ve Tetkik Eserler

CALVİ, Salomon, KLEİNSORGE, Hubert, **Türkiye'deki Zelzelelere Dair Mütcellik Etüdlcr**, M.T.A. Yayınları, Ankara 1940.

CALVİ, Salomon, KLEİNSORGE, Hubert, "Türkiye'nin Maden Suları ve Ilıcaları Hakkında Jeolojik ve Kimyevî Tedkikler", Çev. Hamdi Dilevurgun, **Türk Hijyen ve Tecrübi Biyoloji Dergisi**, S.1/1, 1940.

CALVİ, Salomon, **Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görümler-Nr.6, Kütahya Civarındaki Kaolin Teşekkülü ve Silisleşme Hadiseleri Hakkında**, Çev. M. Nafiz, Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayınlar, Ankara 1936.

CALVİ, Salomon, "Anadolu'nun Tektonik Bünyesi Hakkındaki Almanca Tezin Bir Hülçası", **M.T.A. Dergisi**, S.1/18, 1940.

CALVİ, Salomon, "Ankara'nın Dört Kaplıcası", **M.T.A. Dergisi**, S.4/21, 1940.

CALVİ, Salomon, "Avrupa Şifalı Su Kaynaklarının Türkiye'de Emsalleri Var Mı?", **Türk Hıfzısıhha ve Tecrübevi Biyoloji Mecmuası**, S.2/2, 1940.

CALVİ, Salomon, "Merkezi Anadolu Ovalarının Jeolojik ve Hidrolojik Müşahedeleri Hakkında Almanca Makalenin Hülçası", **M.T.A. Dergisi**, S.19, 1940.

ÇİFTÇİ, Cemalettin Yaşar, **Kuruluşunun 75. Yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü (1933- 1948)**, Ankara Üniversitesi Basımevi Ziraat Fakültesi Yayın No:1496, Ankara 2008.

DAĞLI, Erkan, **Darülfünundan Üniversiteye Mülteci Alman Bilim İnsanlarının Türk Yükseköğretime Katkıları**, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2022.

KADIOĞLU, Sevtap, "Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Mülteci Bilim Adamları", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, IX/1-2, 2008.

NAMAL, Arın, "Mülteci Jeolog Ord. Prof. Dr. Wilhelm Salomon-Calvi'nin Türkiye Termal Sularının Araştırılmasına Katkıları", **Tarih Ve Kültür Penceresinden Su ve Sağlık İlişkisi Uluslararası Sempozyumu**, Beykoz Belediyesi Yayınları, İstanbul 2020.

SHAW, J. Stanford, **Yahudi Soykırımı ve Türkiye 1933-1945**, Çev: Fahir Armaoğlu, Timaş Yayınları, İstanbul 2013.

WİDMANN, Horst, **Atatürk ve Üniversite Reformu**, Çev., Aykut Kazancıgil ve Serpil Bozkurt, Kabalcı Yayınları, İstanbul 1999.

WURM, Adolf, **Wilhelm Salomon Calvi**, Zeitschrift der Deutschen Geologischen Gesellschaft, Stuttgart 1950.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/wilhelm-salomon-calvi-1890-1941/?pdf=7289> adresinden erişilmiştir